

II. BÁLINT ALAJOS NEMZETKÖZI KONFERENCIA

2024. 12. 2-3.

MÓRA FERENC MÚZEUM, SZEGED

**II. NEMZETKÖZI BÁLINT ALAJOS KONFERENCIA
2024
//
2nd INTERNATIONAL ALAJOS BÁLINT CONFERENCE
2024**

Szeged, 2024

II. Bálint Alajos Nemzetközi Konferencia
Móra Ferenc Múzeum, Szeged
2024. december 2–3.

//

II. Alajos Bálint International Conference
Móra Ferenc Museum, Szeged, Hungary
02–03 December 2024

ABSZTRAKTKÖTET

ABSTRACT BOOK

Szerkesztette:

Hegedűs Anita – Medgyesi Konstantin – Szolnoki Zoltán –
id. Tóth István – ifj. Tóth István

Móra Ferenc Múzeum

Szervezőbizottság:

Hegedűs Anita

Medgyesi Konstantin

Szolnoki Zoltán

id. Tóth István

ifj. Tóth István

A konferencia honlapja:**E-mail cím:**

info@mfm.u-szeged.hu

Technikai szerkesztő:

Hegedűs Anita

Kiadó:

Móra Ferenc Múzeum

ISBN 978-963-9804-81-4

Bárkányi Ildikó

Móra Ferenc Múzeum

Adatok a szegedi piacok két világháború közötti történetéhez

Szeged kereskedelmében fontos szerepet töltöttek be a piacok, amelyek a városiak és a környező falvak, tanyák lakóinak fontos találkozóhelye, elsősorban a helyi termékek árucseréjének fórumai voltak. A 20. század közepéig a szegedi piacok termékek szerint differenciáltak, a Széchenyi téren és a belváros Tisza Lajos körút által határolt részén működtek. Az 1930-as évek közepétől fokozott igény mutatkozott a piacok összevonására és korszerű vásárcsarnok építésére. Előadásomban a szegedi piacok két világháború közötti működésének szabályait, a korszerűsítés terveit mutatom be, elsősorban levéltári forrásokra támaszkodva.

Kulcsszavak: árucseré, piaci rendtartás, vásárcsarnok

Bede Ádám

Ökológiai Kutatóközpont

A szentesi Kálvária-domb tájtörténete és aktuális állapota

A késő rézkorból származó halomsír a Nagyvölgy-ér bal partján áll. A török világban őrhelyként szolgált, erről tanúskodik Pesty Frigyes 1864-es helynévgyűjtése: „Hajdan az ellenség szemmel tartása végett a' had csapatok őrködésére használtatott”. Csalog József 1955-ös leírásában: „a török hódoltság korában a szentesiek figyelő őrséget tartottak itt, később szántók feküdtek errefelé, (...) temető és kálvária áll a tetején”. Balogh János 1887-ben így rajzolja meg a halom történetét és a hozzá fűződő hagyományokat: „közvetlen a város alatt, a római katolikus hívek mai alsó temetőjének közepe táján álló halmot e század eleje óta Temető vagy Kálvária halomnak hívják; az előtti időben, egyszázestendőn keresztül Szántóhalom volt a neve, annak előtte pedig Vigyázó nevet viselt. (...) A Vigyázó nevet az 1566-ik esztendő utáni időben nyerte, midőn állandóan lovas vigyázó őrköt tartottak rajta a szentesiek, kiknek az volt a kötelességök, hogy a halomtetőről folytonosan szemeltartván a tájéket, ha ellenséges, vagy rablónép közeledését tapasztalták, hirt adtak a falu népének a menekülésre”, a lakosság pedig a Kurca és a Tisza közti mocsaras területekre húzódott. 1709-ben pestis tört ki, mely az átvonuló német csapatokat Szentesen marasztalta, mert parancsot kaptak, hogy a járvány végéig maradjanak karantén alatt. A néhány száz betegségben meghalt németet a halom körül temették el. A terület hivatalosan 1802 óta katolikus temető. 1982-ben a halomtetőn földmérési céllal negyedrendű vízszintes alappontot állandósítottak. A Kálvária-domb ma is impozáns megjelenésű, szép alakú kurgán. Tetején kőoszlopokkal körülvéve 1817-ből származó népies barokk feszület és szoborcsoport áll. Teljes területe a temetőhöz tartozik, felszínén régi és újabb sírokkal, sírsorokkal. A halomra délről és észak felől régi téglalépcső vezet fel, tövében körben aszfaltút fut, kálváriastációkkal. Ahol nem borítják sírok, dísnövények és egyéb fásszárúak, ott eredeti löszgyepfoltok is fennmaradtak. A halmon nagybajtban ma is keresztút-járást tartanak a hívek. Ugyan a halom nyilvántartott régészeti lelőhely és a szentesi értéktárba is bekerült („Kálvária-domb és épített környezete”), azonban az emlék ezeken túl semmilyen jogi védelmet nem élvez, ezért mindenképpen érdemes lenne a szoborcsoport és a kálvária hivatalos műemlékké nyilvánítása. Érdemes lenne egy szakmai tervet kidolgozni az emlékek helyreállítása és állaguk megóvása érdekében.

Kulcsszavak: késő rézkori halomsír, tájrégészet, helytörténet, műemlékvédelem, természetvédelem

Benyó-Vattay Liliána
MNMKK MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeum

Közös(ségi) munka. Demokratikus nevelési módszerek alkalmazása a
múzeumpedagógiában

Előadásom célja az MNMKK MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban tartott múzeumpedagógiai foglalkozások kialakításának a bemutatása azzal a fókusszal, hogy miként választjuk ki a diákokat leginkább érdeklő tematikákat, így kialakítva egy gyermekközpontú múzeumpedagógiai gyakorlatot.

A múzeumpedagógiai kínálat megtervezése során nagy hangsúlyt fektetünk a célcsoportunk, főként a tinédzser diákok bevonására. Ezáltal olyan programokat tudunk kínálni a diákoknak, ami valóban érdekli őket és támogatja őket életpályájuk tervezésében.

Érdeklődési körüket feltérképezendő rendszeresen projektmunkára hívunk iskolai közösségi szolgálatos diákokat. A projektre jelentkezők többnyire a múzeum gyűjtési körébe tartozó témák iránt érdeklődnek, így leginkább a történelem vagy a biológia iránt érdeklődő diákok érkeznek hozzánk, többek közülük orvosi pályára készülnek. A projektek során egyéni vagy kiscsoportos munkaformában dolgozhatnak egy-egy a gyűjteményünkhöz illeszkedő témában. Feladatuk az, hogy az adott témára állítsanak össze a korosztályuk számára múzeumpedagógiai órába illeszthető feladatokat, tevékenységeket. A projektek 3-5 hétig tartanak, ezalatt a résztvevő diákok betekintést nyernek a múzeumi munkavégzésbe. Az elkészített feladatok felhasználásával folyamatosan megújítjuk a múzeumpedagógiai kínálatot. Készülhetnek már meglévő programokhoz is feladattal, de volt arra is példa, hogy ők ajánlottak olyan témát, amely alapját képezi egy új foglalkozásnak.

A projektmunkák során leginkább a demokratikus nevelés alapelveit alkalmazzuk. A diákok motiválását segíti az érdeklődés vezette tanulás.

Gyakorlatunk során megbizonyosodtunk róla, hogy a módszer pozitívan hat a diákok érdeklődésének fenntartására és egyaránt támogatja pályaorientációjukat is. A programban részt vevő diákok jelentős többsége kezdte meg orvosi tanulmányait, látogatói adatainkat tekintve pedig megállapíthatjuk, hogy az érintett diákok mikroközösségük tagjait aktivizálják, maguk hívják intézményünk programjaira.

Kulcsszavak: múzeumpedagógia, oktatásszervezés, IKSZ, inklúzió

Alex Berczeli-Nemcsényi

University of Szeged, Doctoral School of History, Modern Age Doctoral Program

Why Texas? - The Reasons of German Immigration to Texas in the First Half of the 19th Century

Till the late 1840s, most immigrants arrived in the North American continent from the more advanced regions of Northern and Western Europe. Many of them arrived from Germany and their numbers increased spectacularly from the 1830s. One of the most popular destinations for them was Texas. By the end of the 1840s, thirty-five thousand German-Americans had settled and lived there. During this period they were the biggest European minority there.

In my presentation, I will try to examine the question of how Texas could become so popular? One of the reasons was that those who began a new life in America sent letters or accounts back home. Such was for example the “American letter” of Friedrich Ernst from 1832, the diary of Detlef Dunt from 1834 and the historical novel of Charles Seaside from 1842. These reports often painted an overly positive picture about the New World. But they also raised further interest in America. As a result, the so-called Adelsverein – Society for the Protection of German Immigrants in Texas – was organised in Biebrich, Germany in 1842. Its most important aim was to establish colonies on Texas soil. In my presentation, I would like to discuss why the Adelsverein was founded, and how they tried to transport, and then reform and transform the German communities in the New World.

Keywords: migration, Texas, german-americans

Bernátsky Ferenc

Tornyai János Múzeum, SZTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola Modernkor

Szeremlei Sámuel: Hód-Mező-Vásárhely története című monográfiájának fényképészei

Szeremlei Sámuel református lelkész *Hód-Mező-Vásárhely története* című ötkötetes monográfiája 1900 és 1913 között jelent meg. A szerző műve illusztrálásához számos rajzot és nyomatot felhasznált, melyek készítőinek nevét, illetve első megjelenési helyét minden esetben megadta, azonban a IV. és az V. kötetben szereplő fotók esetében az egyes fényképészek nevét nem közölte. Szerencsére azonban a hódmezővásárhelyi lakosokat bemutató V. kötetben megemlítette, hogy Plohn József és Till Viktor „sok”, míg Várady Gyula „számos” felvételt készített megbízásából műve számára. Előadásunkban megkíséreljük a fotók szerzőségét feltárni, és azokat egyes fényképészhez kötni. Ebben segítségünkre van a Tornyai János Múzeumban lévő Plohn-hagyaték, illetve a vásárhelyi levéltárban őrzött Szeremlei-hagyaték, melyben a monográfia készítésének dokumentumai, illetve a kötetek képanyaga is megtalálható.

Kulcsszavak: Szeremlei Sámuel, Hódmezővásárhely, fénykép, Plohn József, Várady Gyula, Till Viktor

Csehó Gábor

Móra Ferenc Múzeum, SZTE JGYPK

Dr. Beretzk Péter és a Móra Ferenc Múzeum kapcsolata

A Móra Ferenc Múzeum hajdani munkatársa, Dr. Beretzk Péter 130 évvel ezelőtt született. A tudósnak a múzeummal való kapcsolatát mutatja be az előadás.

Kulcsszavak: Dr. Beretzk Péter, szegedi Fehér-tó, örökletét, ornitológia

Deák Ádám
Szegedi Tudományegyetem

Csanád vármegye politikai viszonyai az 1840-es években

Az 1840-es években Csanád vármegyében is megélénkültek a politikai küzdelmek, ennek nyomait látjuk a kibontakozóban levő politikai sajtóban. A vármegye politikai viszonyairól elsősorban hírlapi tudósítások alapján lehet képet alkotni. A hírlapi tudósítások szerint Csanád vármegyében is egyre jobban elkülönült a haladó és a konzervatív tábor egymástól, azonban ekkor még nem beszélhetünk pártokról. Emellett az országgyűlési követutasítások kidolgozása és Csanád vármegye országgyűlési szerepe is jól bemutatja, hogy milyen szerepet töltött be az országos politikában. Az 1843/44. és 1847/48. évi országgyűlés közötti időszakban a Csanád vármegyei politikai eseményeken keresztül megfigyelhetjük a pártküzdelmeket, a vármegyei erőviszonyokban bizonyos fordulat következett be. A korábbi ellenzéki oldalon a megyében szakadás történt. A konzervatívok és az ellenzékiek mellett megjelent a mérsékelt liberális párt, amely a kormányzat által kínált korlátozott reformok érdekében készen állt a kormányzattal való együttműködésre.

Kulcsszavak: vármegye, országgyűlés, politika, pártok

Farkas Csaba

Kiskun Múzeum, HUN-REN-PTE-ELTE

A hevesi és kemeji főesperesség története a kezdetektől a 14. század végéig

Az előadás a hevesi és kemeji főesperesség történetét követi nyomon. Kialakulásuk, kiterjedésük a tudományos világban vitákat váltott ki. Vizsgálatunkat a kezdetektől egészen a 14. század utolsó éveig terjesztettük ki. Az archontológiai kutatásoknak köszönhetően ismerjük a főespereseket, és elhelyezhetjük őket az egri székeskáptalan hierarchiájában. Külön vizsgálatot érdemel az éneklőkanonokság és a kemeji főesperesség összevonásának kérdése is. Az 1332-37. évi tizedjegyzékeknek köszönhetően pedig a főesperességek plébániahálózatát is felvázoljuk, ehhez kapcsolódóan pedig a jász és kun szállásterületek kiterjedésének problematikájára is ki kell térnünk.

Kulcsszavak: Heves, Kemej, egri káptalan, főesperes

Felletár Zsolt

Csongrád-Csanád Vármegyei Kormányhivatal

Mélyebbre ásva – fekete lyukak és vitatható megállapítások Felmayer Antal munkásságában

Felmayer Antal képfestő mester és gyáriparos munkásságáról 1887 óta jelennek meg rövidebb leírások, illetve személye a szegedi képfestés történetéről szóló tanulmányokban tűnik fel több alkalommal. Sok esetben a 19-20. században megjelent leírásokat kontroll és kritikai megállapítások nélkül ismétlik, többnyire a források jelölése nélkül. A szerzők a feltárt, legtöbbször tárgyyszerű adatok és információk közlésén legtöbb esetben nem lépnek túl, vagy éppen hibás következtetést vonnak le azok összegzésekor. Kétéves kutatómunka eredményeként egy TOP-10-es lista került összeállításra ezekről a feltárt ellentmondásokról, felvetődött kérdésekről és a rájuk adható válaszokról.

Kulcsszavak: ipartörténet, Szeged, képfestés, Felmayer Antal

Forgács Hajnalka

Országgyűlési Könyvtár

Ghyczy Ignác szépirodalmi műveltsége

Ghyczy Ignác (1799-1870) híres komáromi könyvgyűjtő, két alkalommal megválasztott országgyűlési képviselő halála után két évvel, 1872-ben, közel tizennégyezer kötetet számláló könyv- és folyóiratgyűjteményét hat gyermeke a Képviselőházi Könyvtárnak adományozta, letéve ezzel a mai Országgyűlési Könyvtár alapját. Ennek a 18-19. századi nemesi családi magánkönyvtárnak a kötetei – témájukat és nyelvüket tekintve – egyaránt igen szerteágazóak és széleskörűek. A gyűjtemény muzeális könyvekben és periodikumokban egyaránt gazdag. A nemesi családi magánkönyvtárak ugyanis a családi vagyon részeként gyarapodtak, az idő múlásával pedig egyre értékesebbé váltak és gyakran fennmaradtak (Stein, 2006, p. 242). A Ghyczy-gyűjteményben számos szépirodalmi munka is megtalálható. A Képviselőház Könyvtári Bizottságának 1873. június 30-i jelentése az alábbiakat fogalmazta meg Ghyczy Ignác gyűjteményének összetételével kapcsolatban: „[...] a fennevezett könyvtár ugyan számos különböző szakot illető, de mindegyikben nagybecsű munkákat tartalmaz. Kiterjed a politikai, jogi, államtudományi, történeti, földrajzi, utazási, gazdasági, hadi, theologiai és ó-classikai irodalomra; továbbá a szépirodalomra is [...]” (Horváth & Pulszky, 1873, p. 26). Fülöp Géza megállapítása szerint a reformkorban mind több szaktudós, gyakorlati szakember, politikus és író hozott létre saját értékes szakkönyvtárat, úgynevezett „munkakönyvtárat”, amely a könyvgyűjtő tudományos munkáját, gyakorlati és irodalmi tevékenységét segítette, egyszersmind szórakoztató célú, kikapcsolódást szolgáló szépirodalmi művek is helyet kaptak benne. Példaként hozza erre a könyvtártípusra a szakemberek közül Ghyczy Ignác jószágkormányzó, Almási Balogh Pál orvos, a politikus Széchenyi István, Kossuth Lajos és Táncsics Mihály, a szépirodalomból pedig Kölcsey Ferenc, Eötvös József, Vörösmarty Mihály és Petőfi Sándor gyűjteményét (Fülöp, 2010, p. 44). A Ghyczy-gyűjteménnyel kapcsolatban így fogalmaz: „Ghyczy Ignác gyűjteményében pedig – aki 1848 előtt a tatai Eszterházy-uradalom korszerűen gazdálkodó jószágigazgatója volt – a kor gazdasági szakirodalma mellett helyet kaptak irodalmi, történeti és jogi művek, továbbá a tulajdonos élénk politikai és irodalmi érdeklődése folytán reformkori hírlapok és folyóiratok is” (Fülöp, 1978, p. 183-184). A szépirodalmi anyag tekintetében a nyelvi eloszlás a következő: a magyar szépirodalom megközelítőleg 230 művel van jelen a Ghyczy-gyűjteményben. A külföldi szépirodalmon belül a német irodalom (262), majd a francia irodalom (64), olasz irodalom (20), osztrák irodalom (9) és spanyol irodalom (5) képviselteti magát. Az ókori latin irodalomból 125, az ókori görög irodalomból 29 mű gazdagítja a gyűjteményt. Az ókori szerzők munkái az arisztokrata olvasmányműveltség körébe tartoztak (Monok, 2012, p. 28.). A magyar irodalomtörténeti munkákból ismereteink szerint 18 mű található meg a gyűjteményben. A kutatás érdekesnek ígérkező iránya lehet annak feltérképezése, hogy hogyan alakult a Ghyczy-kötetek útja Ghyczy Ignácig a tulajdonbejegyzések szerint, valamint annak megállapítása, hogy mi motiválta Ghyczy Ignácot az egyes kötetek kiválasztásában, beszerzésében.

Kulcsszavak: művelődéstörténet, könyvtártörténet, irodalomtörténet

Forgó Géza

József Attila Városi Könyvtár és Múzeum

Dr. Tóth Ferenc a makói múzeum élén

Dr. Tóth Ferenc 1964. november 1-től volt a makói múzeum igazgatója 1987-ig. Ebben az időszakban megalapozta az intézmény néprajzi-történeti-képzőművészeti és irodalomtörténeti gyűjteményét. Megtörtént a – kor megkövetelte – szakszerű leltározás és megindult a tudományos feldolgozás. Dr. Tóth Ferenc a különböző szakterületeket egységben látta, azokra kiállításokat, kiadványokat épített. Az általa megteremtett tudásbázisra épül ma is a múzeum és Makó város emlékezettörténete is.

Kulcsszavak: múzeumigazgató, helytörténet, néprajz, kiállítás, gyűjtés

Gál László
Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark

Műemlékvédelmi pillanatok Szer monostor történetéből 1957-1980

Az épített örökség védelme, megőrzése ma is roppant fontos, főleg hazánkban, ahol viszonylag kevés középkori műemlék maradt meg. Az ópusztaszeri emlékparkban napjainkban már csak az alapok maradtak meg Szer monostorából, az egykori gyönyörű és gazdagon díszített nemzeti monostorból. A monostor padlózata például Piszkei vörös mészkő volt, amit valószínűleg dereglyéken szállítottak ide a Dunán és a Tiszán a XII. században. Szer monostora valószínűleg III. Béla uralkodásának idején élte fénykorát, amikor kegyura Kalán püspök volt. Párhuzamként szokták említeni a Borsod megyei Boldva templomát és a délvidéki, szintén a Tiszához közeli egykori bencés monostort, Aracsot.

Az előadásban bemutatom annak a levelezésnek egy részét 1957-1980 között, amiben a korszak műemlékvédelmi szerve (osztályvezetője Entz Géza, és volt független Műemlékvédelmi Hivatal is ekkoriban), Sövényháza Végrehajtó Bizottsága és magánszemélyek leveleznek Szer monostor építőanyagainak széthordásáról. Végül ide kíváncsok, amit Györffy György írt 1959-ben a *Műemlékvédelem* című lapban Szer monostoráról:

„Amit alkotó kezek hoztak létre 800 évvel ezelőtt, mindnyájunké, ami megbecsülést érdemel. Ezért kell helytelenítenünk, hogy a középső Tiszavidék egyetlen még álló monostorromját műemlékek iránt érzéketlen emberek lerontották, s a környék lakossága az elmúlt években széthordta gazdasági melléképületek építése céljából. Azok lettek szegényebbek ezzel, akik ezt tették, mert egy történelmi levegőjű rom és hangulatos park helyett ma már csak téglatörmelékkel éktelenített akácos csalitra tekinthetnek.”

A pusztaszeri rom eltűnése figyelmeztet, hogy ha romos műemlékeink helyreállítása elmarad vagy nem sikerül más módon korszerű rendeltetést adni nekik, menthetetlenül az enyészet útjára jutnak.

Kulcsszavak: Szer monostor, műemlékvédelem,

Gläserné Nagyillés Anikó

Móra Ferenc Múzeum

Szívgyárda a kulisszák mögött

A *Gárdavezető* nevű értesítőt Blaskó Mária adta ki és szerkesztette. Negyedévenként megjelenő értesítőnek és kéziratnak szánta, amely a szívgyárdavezetőket segítette a szívgyárdacsapatok vezetésében, az ünnepekre való készülődésben. A *Gárdavezető* konkrét pedagógiai gyakorlatokat, megoldásokat is tartalmaz, ezáltal egy több mint 80 évvel ezelőtti gyakorlatba látunk bele. Az anyagok azt is megmutatják, hogy a vezetők milyen képet alkottak azokról a gyerekekről, akiket pasztoráltak, hogyan alakították az adott korosztályhoz, társadalmi rétegekhez a vallási tanításokat. A vizsgált 1938-1939-es lapszámok az Eucharisztikus Kongresszus idejével is egybeestek, így ez az esemény is hangsúlyosan jelent meg benne. Az elméleti anyagok mellett a szerzők konkrét tapasztalataikat is leírták. Hogyan vizsgálható a gyermekek pasztorációja ezek ismeretében? Mit tartottak fontosnak a gyermekek vallásos nevelésében és általuk a családok pasztorációjában? Hogyan tükröződik benne a korabeli társadalmi helyzet? Előadásomban ezeket a kérdéseket vizsgálom, amely a vallási reneszánsz és a vallási közöny történetébe illeszkedik.

Kulcsszavak: vallási reneszánsz, Szívgyárda, Gárdavezető, gyermekpasztoráció

Hegedűs, Anita

Móra Ferenc Múzeum, Szegedi Tudományegyetem

University students' views on the museum world. Results of a quantitative research

The study explores the attitudes and experiences of university students toward museums, based on a survey conducted at the University of Szeged, encompassing all 12 faculties. The survey targeted Hungarian, international, and dual citizenship students, providing a comprehensive dataset for analysis. This presentation focuses on a specific aspect of the research: students' childhood memories of museums, their expectations, and their opinions about these cultural institutions. Additionally, the frequency of their museum visits is examined.

The findings reveal a concerning trend: two-thirds of the respondents report rarely or never visiting museums, with many being unfamiliar with Szeged's own museums. Despite this, childhood memories of museum visits are generally positive, shaped by family outings and school-organized group visits. These early experiences often instilled a sense of curiosity and appreciation for cultural and historical heritage. However, these sentiments have not translated into regular museum visits during their university years.

The survey also highlights students' expectations and perceptions of museums. While some view museums as traditional and static, others express a desire for more interactive and engaging exhibitions that cater to contemporary interests and technological advancements. These findings underscore the potential for museums to evolve and attract a younger audience by aligning with the preferences and digital habits of modern students.

This research contributes to a deeper understanding of the challenges and opportunities faced by museums in engaging university students. By addressing the gap between positive childhood experiences and infrequent adult visits, museums can develop strategies to foster sustained interest and participation among young adults. The presentation aims to shed light on these dynamics, offering insights that may inform the development of more appealing and accessible museum experiences for the next generation.

Keywords: museums, university students, cultural engagement

Holecska Zoltán

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar, Történettudományi Doktori Iskola, Medievalisztika Program

Hadvezér és politikus – Szaladin útja Jeruzsálembe

Szaláh al-Dín Júszuf ibn Ajjúb, azaz Szaladin szultán (1174-1193) személyét és haditetteit számos szerző megörökítette mind nyugaton, mind keleten. Csaknem százéves létük során a kereszties államok számára a legkeményebb ellenfélnek kétségtelenül Szaladin bizonyult, aki komoly kihívást jelentett a nyugati lovagok számára. Egyszerű, emberszerető uralkodónak állítják be a források, nevét még Nyugat-Európában is tisztelettel emlegették, hiába volt a kereszténység egyik legnagyobb ellenfele. Erős, ütőképes hadsereget épített ki, harcmódorának fő jellegzetességét a gyorsan mozgó lovasíjászok alkalmazása jelentette. Uralma alatt az oktatás és a kultúra tovább virágzott, valamint őt tartották Núr ad-Dín álmának megvalósítójának. Szaladin nem kevesebbre vállalkozott, minthogy egységet hozzon az iszlám világba, illetve visszafoglalja a Szent Várost, Jeruzsálemet. Államára félelemmel vegyes ámulattal tekintettek a kor emberei, azonban a mai napig rengeteg kérdés övezi őt.

Hogyan indult Szaladin karrierje? Tényleg igaz, hogy kiemelkedő hadvezér volt és emellett bámulatos politikus? Melyek voltak hatalomra jutásának körülményei? Mennyire volt valós vagy önkéntes az az egység, mely a legtöbb szentföld-körűli muszlim emírt és herceget magába foglalta? Valóban olyan kegyes volt ellenségeivel, mintha csak a barátait fogadta volna? A hattíni csata tényleg egy eleve vesztes küzdelem volt a keresztiesek számára? Előadásomban ezekre a kérdésekre keresem a választ.

Kulcsszavak: Szaladin, kereszties hadjáratok, muszlimok, Jeruzsálem, Szentföld

Imre-Horváth András

Eötvös Lóránd Tudományegyetem Néprajzi Intézet

Árvai Sándor juhász egyéniségvizsgálata. A variabilitás és az improvizáció megjelenése vokális népzenei repertoárjában

Kutatási témám Árvai Sándor juhász, a Népművészet Mesterének vokális népzenei repertoárjának a lehetőségekhez képest minél teljesebb megismerése, feltárása, illetve bemutatása. A gyűjtések 2021 szeptemberében kezdődtek, azonban a tényleges és tudatos kutatás csak egy-másfél évvel később indult meg. A kutatás a repertoár feltárása mellett kitér Árvai Sándor életútjára és szakmai ismeretanyagára, hiszen önmagában nem értelmezhető a pásztoreMBER énekkinccse. Továbbá érintőlegesen foglalkozik a juhászember pásztorsághoz mint életformához kapcsolódó szellemi és tárgykötő tudásával is.

A kutatás során elsősorban arra keresem a választ, hogy mitől variabilis és improvizatív Árvai Sándor énekrepertoárja, valamint ezek milyen formában jelennek meg. A juhászember dalkinccsének ismert elemeit szövegcentrikusan vizsgálom. Az említett kettő jellemzőt igyekszem több példával is szemléltetni és alátámasztani. Fontos megjegyezni, hogy e kutatás még nem zárult le, így előadásomban csak az eddigi eredményeket fogom ismertetni, a további kutatás még változást, pontosítást eredményezhet.

Forrásaim elsődleges csoportja a gyűjtőutak során rögzített hangfelvételek. Ezek javarészt félig strukturált interjúk és kötetlen beszélgetések, kisebb számban strukturált interjúk, illetve vokális dalok és variánsaik. Anyagom mellett támaszkodom munkám alanyával korábban készített gyűjtésekre is, melyek Árvai Sándor és dalainak egy korábbi képét mutatják. Ezen kívül felhasználom Cséke Zsolt 2009-ben készített, *Hortobágy örökös pásztora* című portréfilmjét, mely Árvai életét mutatja be, az idős pásztoreMBER megszólaltatásával. A források részét képezik azok a fényképfelvételek is, melyeket adatközlőm otthonában őriz.

A kutatás az ELTE Eötvös Lóránd Tudományegyetemhez kapcsolódva a Kulturális és Innovációs Minisztérium Ekö-p-24 kódszámú Egyetemi Kiválósági Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Kulcsszavak: egyéniségvizsgálata; pásztorság; folklór; vokális népzene; variabilitás

Janzsó Károly

Szegedi SZC Gábor Dénes Technikum és Szakgimnázium

Két "ismeretlen" képviselői életrajz az 1920 évi nemzetgyűlési tablóról

Tanulmányomban az 1920-as nemzetgyűlési választásokon megválasztott két kormánypárti képviselő életrajzát mutatom be: Usetty Ferencét és Ujváry Gézáét. Mindketten a kormánypárthoz (KNEP) tartozó képviselők voltak és csak egy cikluson keresztül képviselték a választókat.

A számos azonosság mellett jelentős különbség is van a két személyiség politikai pályája között. A feltárt tények adalékul szolgálnak egy árnyaltabb életrajz megírásához. Egyben lehetőséget adnak a korabeli kormánypárti képviselők személyi összetételének jobb megismeréséhez.

Kulcsszavak: Usetty Ferenc, Ujváry Géza, nemzetgyűlési képviselő

Katkó-Bagi Éva

Tóbiás György emlékezete

A Tóbiás család évszázada, Tóbiás György emlékezete.

„Festő lösz ebből a gyerekből!” Mondta Juhász Gyula.

A 20. században kiteljesedő Tóbiás-család három jelentős művészt adott Szeged városának. Jelen előadásunkban György életútját kísérvük végig, koncentrálvá a művész fő életeseményeire. Fennmaradt műveiből kitűnik, hogy Tóbiás György hiába bújta Párizs, Róma, München képtárait, vásznain végig hű maradt szeretett városához és mecénásaihoz, akik kora gyermekora óta figyeltek kibontakozó tehetségére. Festményein szegedi tájat, fizikai munkásokat, igás lovakat és Szeged város tehetős polgárainak portréit láthatjuk.

Kulcsszavak: Tóbiás György, festészet

Kiss Anna

Küldetésből menekülés: a magyar NEFB delegáció utolsó napjai Dél-Vietnámban

1973 elején létrejött a párizsi egyezmény, amely a vietnámi háborút volt hivatott lezárni. Ennek részeként alakult meg a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság (NEFB), amelynek az volt a feladata, hogy betartassa az egyezményben foglaltakat, ezáltal megteremtve a térségben az oly sok éve áhított békét. Az NEFB tagjai négy országból – Kanada, Indonézia, Lengyelország és Magyarország – kerültek ki és a feladatuk többek között a tűzszünet felügyelete, a fogolycserék lebonyolítása és a különféle problémák megoldása volt.

A delegáció munkája sosem volt zökkenőmentes, azonban az idő előrehaladtával egyre inkább kezdett világossá válni az, hogy a béke nem a párizsi egyezményben foglaltak szerint fog létrejönni. Végül az NEFB tagjai – köztük a magyarok is – 1975 tavaszán kénytelenek voltak minél előbb elhagyni az országot. Ez azonban a korabeli közlekedési eszközök, a katonai helyzet és a kapcsolatok hiánya miatt korántsem volt egyszerű feladat.

Előadásomban ÁBTL-es levéltári forrásokra támaszkodva szeretném bemutatni azt, hogy hogyan zajlottak az NEFB magyar tagjainak utolsó napjai Dél-Vietnámban és hogy hogyan sikerült szerencsés módon, szinte az utolsó pillanatban kimenekíteni a magyar katonákat az egyre veszélyesebbé váló országból.

Kulcsszavak: Dél-Vietnám, Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság, vietnámi háború, hidegháború

Kiss Zente Áron
ELTE BTK Néprajzi Intézet

Meghívó a bálba – 19. századi táncrendek kutatási lehetőségei

A 20. századi magyar néptánckutatás egyik fő eredménye a táncok történeti fejlődésének leírása volt. A többnyire írott forráson alapuló kutatások – hasonlóan a népzenehez – régi és új stílust különböztettek meg. Az új stílus megjelenését főként a nemzeti romantika korához kapcsolták, és két táncípust soroltak ide: a verbunkot és a csárdást. Az utóbbit a polgárság és nemesség is átvette, és magyar nemzeti társastáncnak nevezték ki.

Előzetes kutatásomban ennek a polgári körökben táncolt csárdásnak a nemzeti identitásra gyakorolt hatását és felhasználásának módját vizsgáltam meg a korabeli sajtón keresztül, amely által jutottam el mostani előadásom témájához, a táncrendekhez.

A táncrendek különleges tárgyi emlékei a 19. századi báloknak. Lényegében olyan kisnyomtatványok, amelyek közös ismérve, hogy tartalmazták az adott bál táncainak sorrendjét. Minden bálra külön táncrendet készítettek, így igazán érdekes és sokszínű tárgycsoportról beszélhetünk. Előadásomban törekszem mindezt jól szemléltetni különböző példákkal is.

A jelenlegi kutatásom kétféle forráson alapszik: egyrészt a táncrendeken, amelyek különböző múzeumok gyűjteményeiben találhatóak. Másrészt a korabeli sajtó forrásain, amelyekkel megpróbálom kiegészíteni a táncrendekről meglévő ismereteket. Így a tárgyi és írott forrásokat ötvözve egy teljesebb képet kívánok nyújtani tánc történetünk 19. századi időszakáról.

Előadásom célja tehát egyrészt felhívni a figyelmet a táncrendekre, mint új forrásokra a hazai tánc történet szempontjából, másrészt betekintést nyújtani a 19. századi polgárok szórakozási formájába és társasági életébe.

Kulcsszavak: táncrend, tánc történet, bálók, polgárság

Kovács Veronika Luca
Károli Gáspár Református Egyetem

Intelligence Activities Against Taiwan During the Period of Regime Change

The period of regime change fundamentally reshaped diplomatic relations between East and West. Within this evolving political landscape, relations between Hungary and Taiwan also took on new dimensions, although Hungary officially adhered to the "One China" principle. During the transitional years beginning in the late 1980s, opportunities for economic and cultural cooperation with Taiwan began to emerge, offering mutual benefits for both countries.

Economic relations played a particularly crucial role, as Taiwan's rapidly developing technological sector and commercial interests provided Hungary with opportunities to strengthen its presence in global markets and advance its domestic economic restructuring. The establishment of trade offices and cultural institutions in the early 1990s fostered mutual understanding and trust, while also creating unofficial diplomatic channels between the two countries.

The aim of this research is to examine both the formal and informal aspects of Hungarian-Taiwanese relations during the period of regime change, highlighting the role of informal diplomacy in shaping the new political and economic environment. Our presentation provides a critical analysis of the diplomatic challenges, as well as the limitations and possibilities inherent in the commercial and cultural collaborations.

This study also focuses on the transformation of Hungarian intelligence activities directed against Taiwan around the time of regime change. Before the transition, Hungarian intelligence maintained close ties with the Soviet bloc and primarily concentrated on internal surveillance, suppression of dissidents, and espionage against Western countries. During the transition of the late 1980s, intelligence agencies underwent significant reforms and began to open up towards Western collaboration. For the democratic government, aligning national security services with NATO and EU membership requirements became a priority.

Kulcsszavak: intelligence, regime change, Hungarian-Taiwanese relations, trade office, informal diplomacy

Kovács-Krassói Anikó

Szegedi Tudományegyetem Jubász Gyula Pedagógusképző Kar, Móra Ferenc Múzeum

Egy Móra-projekt elemzése múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai nézőpontokból

Móra Ferenc művei egyre kevésbé vannak jelen a köznevelésben, munkássága ezáltal egyre kevésbé ismert. Éppen ezért egyre nagyobb feladat hárul a nevét viselő közintézményekre, hogy minél többféle módon, minél több korosztálynak életművét bemutassák. A szegedi Móra Ferenc Múzeum egy modern, interaktív kiállítással, különböző programokkal pozicionálja őt, s ennek a törekvésnek része egy középiskolásoknak és egyetemistáknak szóló rendhagyó irodalmi foglalkozás összeállítása.

Bár a két célcsoport életkorban közel áll egymáshoz, fontos azt elemzeni, hogy miért szükséges differenciálni. Van-e létjogosultsága annak, hogy különböző szempontok szerint közelítsük meg ugyanazt a témát? Az előadás egy középiskolásoknak és egyetemistáknak összeállított és megvalósított Móra-mintaprojekt hatásvizsgálatát mutatja be múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai nézőpontból.

Kulcsszavak: múzeumpedagógia, múzeumandragógia, irodalom

Löffler Zsuzsanna

Móra Ferenc Múzeum

Szőreg-Apátság lelőhely 2024-es feltárása

A 2024-es évben egy NKA által támogatott feltárás keretében megkezdjük a kutatást Szőreg-Apátság lelőhely területén. A kutatás elsődleges célja az Árpád-kori Szent Fülöp monostor maradványainak feltárása volt. A monostorról igen kevés okleveles adat maradt fenn, nem ismert sem alapításának, sem pusztulásának pontos ideje. Feltárását a 20. században több alkalommal is megkísérelték, sikertelenül. 2022-ben roncsolásmentes vizsgálatot végeztünk, melynek segítségével le tudtuk szűkíteni a vizsgálandó területet. Az idei évben két ütemben (2024. április 15 – június 1.; 2024. szeptember 3 – 20.) közel 200 négyzetméternyi területet sikerült feltárni. Mivel a domb a 18. század közepétől a 19. század közepéig temetőként funkcionált, az ásatás során számos újkori sír került elő, melyek jelentősen megbolygatták az Árpád-kori objektumokat. A bolygatás szerencsére nem pusztított el mindent, így napvilágot láttak a monostorhoz tartozó falszakaszok is.

Kulcsszavak: Árpád-kor, monostor, újkor, temető

Medgyesi Konstantin

Móra Ferenc Múzeum

Fejlemények a zentai 56-os palack ügyében

1962 tavaszán – több mint öt és fél évvel a magyar forradalom leverése után – egy helyi diák különös üvegpalackot talált a Tiszában a jugoszláv területen lévő Zentánál. A palackpostában egy 56-os menekülő ember segítségkérő szavait olvashatjuk.

Évtizedeken keresztül rejtély volt, hogy ki lehetett a segítségkérő üzenet írója. Az utóbbi hónapokban a levéltári kutatás segítségével talán közelebb kerültünk ennek a titoknak a feloldásához.

A Csongrád Megyei Főügyészség 1956. novemberi iratai között számos tiltott határátlépési ügy aktája megtalálható. A hivatalos dokumentumok között van egy rideg szövegű kisméretű papíros is, melyben az ügyész engedélyezte egy 16 éves fiatalember holttestének temetésre való kiadását. Az akta soron következő irataiból egy szörnyű politikai indíttatású emberölés története bontakozik ki.

Kulcsszavak: 1956, forradalom, szovjet intervenció, menekülés, Jugoszlávia

Mód László

Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék

Egy szegvári bolgár kertész életútja a visszaemlékezések tükrében

Az előadás Nedelkovics Miklós szegvári bolgár nemzetiségű kertész életpályáját próbálja elemezni a leszármazottai által készített és írásban rögzített visszaemlékezések segítségével, amelyek lehetőséget biztosítanak arra, hogy egy konkrét személy életsorsán keresztül értelmezhessük a migráció egy sajátos formáját. Nem időszakosan vándorolt a kibocsájtó és a befogadó közösség között, hanem végleg letelepedett Magyarországon, ahol tevékenységével nagy hatást gyakorolt a helyi lakosság gazdálkodására.

Kulcsszavak: migráció, bolgárkertészet, életút

Molnár Csilla – Löffler Zsuzsanna

Móra Ferenc Múzeum

A szegedi Palánk palánkja

A Szeged, Oroszlán utca 6. szám alatti épület felújításához kapcsolódóan 2021. március 29. és november 8. között megelőző feltárást végeztünk. 2022 és 2024 között e beruházáshoz kapcsolódóan további három alkalommal került sor régészeti feladatellátásra. A munkálatok során az Árpád-kortól az újkorig minden korszakból kerültek elő régészeti jelenségek (a legtöbb a koraújkor időszakából). Az ásatások egyik kiemelkedő eredménye, hogy első ízben került feltárássra a Palánk városrészt körülölelő paliszádsor és árokrendszerek részlete. Középkori árkok húzódtak nem csak az épület udvarán, de a ház keleti szárnyának pincéjében, és részben a Nádor utca alatt is. Előadásunkban ezeket a középkori jelenségeket és az ebből levonható településtopográfiai következtetéseket kívánjuk bemutatni.

Kulcsszavak: palánk, paliszádsor, középkor, fatereszkedelelem, Szeged

Lucia Nováková

Trnava University in Trnava, Department of Classical Archaeology

Modern Gamification in Cultural Heritage: Strategies for Community Involvement
and Preservation in Slovakia

Modern gamification is reshaping how museums engage communities in preserving cultural heritage, transforming passive observation into active participation. This presentation explores gamification strategies within Slovakia, examining how museums and cultural institutions use games to strengthen public connections with heritage. Through interactive tools like augmented reality, location-based challenges, and community-driven tasks, museums adopt playful approaches that attract diverse audiences and deepen community engagement. By focusing on successful examples from Slovakia and comparing them with approaches across Europe, this presentation emphasizes the unique and shared strategies museums use to inspire local involvement and collective responsibility. Special attention is given to museums' roles as cultural stewards that not only educate but empower communities to actively participate in preserving their heritage. Through initiatives such as crowdsourced storytelling and digital interaction, gamification in museums enhances cultural identity and fosters a shared commitment to safeguarding heritage for future generations.

Keywords: gamification, cultural heritage, community involvement, museums

Papp Bernadett Kitti

Debreceni Egyetem

A csornai és a Csorna környéki menyecskekendők

Előadásomban rövid betekintés nyújtok egy ruhadarab szerepébe a viseletben, annak megannyi, változatos elemébe és típusába. Azonban Csornát, mint települést, nem mutathatom be a környező területek nélkül. A várost körülvevő települések ugyanis jelentős szerepet kaptak kutatásaim, gyűjtéseim során. Rábaköz, illetve Csorna rövid bemutatását követően kitérek arra is, hogy vizsgálataim alatt milyen kutatási módszerekkel dolgoztam. Továbbá arra is rávilágítok, hogy milyen szempontok alapján vizsgáltam meg a felgyűjtött tárgyakat, elemeztem az adatokat, illetve milyen forrásokat használtam. Az elkülönített típusok részletesebb bemutatását követően pedig kitérek arra, milyen további lehetőségeit látom a kutatásnak, melyek azok a felmerülő problémák és kérdések, amikre még válaszokat keresek és további kutatást igényelnek.

Kulcsszavak: Csorna, menyecskekendő, viselet

Rab Irisz

Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark

Egy komplex világszemléletért

A KerekEmese történelmi, néprajzi, természetismereti levelezős vetélkedősorozatot az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark szervezésében jön létre minden évben.

A szervezők fontosnak tartják, hogy a résztvevők megismerjék saját gyökereiket, közösségük múltját és hagyományait. 2006-ban ezért egy olyan vetélkedősorozat indult útjára, amely igyekszik színvonalas megmérettetésre hívni a határon innen és túl élő magyar gyerekeket. Nemcsak a magyar történelemből meríthető tudásanyag megismerését tartva szem előtt, hanem azt, hogy a diákok megtanuljanak nyitott szemmel járni a világban, felismerjék azokat az értékeket, amelyek iránymutatóként szolgálhatnak életük során.

A KerekEmese vetélkedő egy olyan sokoldalú tudáspróba, amelyen a tárgyi tudás mellett, a kézügyesség, bátorság, kreativitás, rendszerszemlélet is megmérettetik. Legfontosabb célja, hogy a diákok számára tartalmas, tanulságos, érdekes csapatmunkát biztosítson a tanév során, majd a döntőben gazdag jutalmakkal szolgáljon a legügyesebbeknek. A verseny eddigi története során több mint 8000 tanulót mozgatót meg határainkon innen és túl. Múzeumpedagógiai szempontból azért nagyon jelentős, mivel a múzeumokban egy-egy helyszíni foglalkozáson ennél jóval kevesebb gyermek esetében lehetséges az ismeretátadás, a figyelemfelkeltés, de a feladatsorokon keresztül egyszerre akár több száz iskolás foglalkoztatása is lehetséges.

Kulcsszavak: tudásszerzés, sokoldalúság, csapatmunka, kreativitás, fejlődés

RÁCZ MÁRK

Virányos Általános Iskola

Adalékok az egykori marxizmus-leninizmus oktatók által használt korabeli tankönyvek és egyetemi jegyzetek módszertani eszközeinek vizsgálatához

Miután hazánk a vesztes oldalon fejezte be a II. világháborút, nagyon hamar a szovjet érdekszférában találta magát. Rövidesen az MKP, illetve később az MDP átvette a hatalmat, és egypárti kommunista diktatúrát vezetett be. Megkezdődött az élet valamennyi területének szovjetizálása, így a felsőoktatás sem kerülhette el sorsát.

A szocializmus évtizedeiben Magyarországon is kötelező jelleggel vezették be az ún. ideológiai tantárgyakat, amelyeket az ún. marxizmus-leninizmus tanszékek munkatársai oktattak. Ennek köszönhetően hazánk valamennyi felsőoktatási intézményében a hallgatóknak tanulni kellett marxista filozófiát (dialektikus és történelmi materializmust), politikai gazdaságtant (a szocializmus, valamint a kapitalizmus politikai gazdaságtanát) és tudományos szocializmust. Ezen kívül sok helyen a magyar munkásmozgalom-történet („MAMUT”) is a tantárgyak között szerepelt. Volt olyan időszak, amikor ezekből a tárgyakból szigorlatozni, sőt államvizsgázni is kellett. 1948 előtt is léteztek ilyen vagy ehhez hasonló tantárgyak az egyetemi tanrendekben, de a tartamuk teljesen eltérő volt az államszocializmus időszakában ismerttől. Ezek az oktatási egységek közvetlenül a rektor alá tartoztak, azaz központi oktatási egységekként látták el feladataikat.

Előadásomban azt mutatom be, hogy 1989 előtt milyen tankönyvi eszközökkel igyekeztek elérni a marxizmus-leninizmus tanszékek munkatársai a hallgatóknál, hogy a négy vagy öt év alatt minél jobban elsajátítsák a marxizmus-leninizmus eszméjét. Mivel 1950 és 1989 között létezett az ideológiai tantárgyak oktatása a magyarországi felsőoktatási intézményekben, az ehhez tartozó írásos segédanyagok (brosúrák), egyetemi és/vagy főiskolai jegyzetek, tankönyvek szükséges eszközei voltak a meglehetősen hangos ideológiai hadjáratnak.

Témám elsősorban a marxista filozófia, politikai gazdaságtan és a tudományos szocializmus tankönyveihez (jegyzeteihez) kapcsolódik, de nem kizárólag. Ide tartoznak a marxista etika, szociológia, illetve a munkásmozgalom-történet stúdiumai, illetve az ezekhez kapcsolódó kiadványok is.

Azt vizsgálom meg, hogy milyen tematika szerint haladtak az oktatók a tananyagban. Vajon milyen koncepció húzódott meg az adott sorrend felállítására mögött? Továbbá az is fontos, hogy milyen szemléltető eszközöket vettek igénybe az oktatók.

Izgalmas, hogy milyen példákon keresztül próbálták közelebb hozni a hallgatókhoz ezt a területet. A való életből hozott releváns példák minden esetben hozzá tudnak segíteni ahhoz, hogy hitelesebb legyen az oktató. Noha e társadalomtudományi tantárgyak inkább elméleti jellegűnek bizonyultak, mégis lehetséges volt a száraz tananyagot érdekesebbé varázsolni. Sok esetben az oktatók személyiségük által is sokat hoztattak ahhoz, hogy megszerettessék saját tárgyukat. Nem minden esetben kerültek azonban a katedrára olyan tanárok, akik megfelelő tanárszemélyiségek voltak, azaz sok esetben váltak ellenszenvessé azáltal, hogy fitogtatták hatalmukat, miközben a tárgyi tudásuk nem bizonyult kellően alaposnak és elmélyültnek.

Kutatási kérdésem a következő: hatékonyak voltak-e azok a módszertani eszközök, amelyek segítségével megpróbálták eredményeket elérni az egykori ideológiai oktatók?

Kulcsszavak: marxizmus-leninizmus, ideológia, szocializmus, felsőoktatás, tankönyvek

Radnai Kitti

Tornyai János Múzeum, Könyvtár és Művelődési Központ

Könyvek évszázados útja, avagy Tatai József lelkész könyvtárának sorsa

Előadásomban a kecskeméti születésű Tatai József (1782-1841) lelképásztor magánkönyvtárának dokumentumait tekintem át, és megvizsgálom a könyvek tulajdonosokra gyakorolt hatását. Vizsgálom a lelkész olvasmányainak beszerzési helyeit, azt, hogy milyen könyveket gyűjtött, illetve hogy ezek a művek hogyan befolyásolták műveltségét és tudásának integrálását. A meglévő kötetek alapján megpróbálom rekonstruálni a lelkész magánkönyvtárát és annak alakulását éltrajzi adatai alapján. A tanulmányban possessorbejegyzéseket használok fel a tulajdonjog és a potenciális olvasóközönség meghatározásához, míg a marginaliák és autopsziák betekintést nyújtanak abba, hogyan és mikor olvasta Tatai a műveket.

Kulcsszavak: Tatai József, református, lelkész, magánkönyvtár

Szabó Eszter

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar; Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ – Magyar Nemzeti Múzeum

Agyag és tinta – Horváth Anna kárpátaljai szobrász (újság)írói tevékenysége

Az írásom fókuszában a kárpátaljai alkotónő, Horváth Anna áll, aki a két világháború között, 1924-ben született Beregszászon. Élete küzdelmesnek mondható: gyermekkor egy több mint 15 különféle impériumváltást, fordulópontot, megszállást megélő területen, majd felnőttkor, kisebbségi lét, útkeresés és kibontakozás a Szovjetunióban, végül időskor az önállóvá vált Ukrajnában. Horváth Anna kimagasló intelligenciája és tehetsége révén, a mostoha történelmi viszonyok ellenére, közösségének kiemelkedő alakjává vált, erősítve ezzel a kárpátaljai lakosság magyar identitástudatát. Elismert művészként a Szovjetunió és Ukrajna Képzőművészeti Szövetségének tagja és díjazottja, Pro Cultura Hungarica díjas, Magyar Értelmiségi Kárpátaljai Közösségének Nívódíjasa, Ukrajna Érdemes Művésze, Beregszász képviselőtestületének Pro Urbe díjasa, a Magyar Művészeti Akadémia tagja volt. Polihisztor alkotóként emlékezünk rá: szobrász-keramikus, érem- és plakettművész, festő, grafikus, közíró.

Horváth Anna a tollat és a tintát nem csak színvonalas grafikáinak elkészítésére használta. 1958-ban lépett először szobraival a nyilvánosság elé, és már 1960-ból találkozhatunk írásaival a *Vörös Zászló* c. területi újság hasábjain. 1965-ben *Megtört a csend* címen, a Kárpáti Könyvkiadó gondozásában adták ki első könyvét, amely, formáját tekintve, inkább füzetnek mondható (64 oldal). 1978. szeptember elsején Horváth Anna, a már hivatásos szobrász, nyugdíjba vonulásáig kinevezett tudósítója lett *A Kárpáti Igaz Szó* c. területi újság kulturális rovatának, ami nem jelentett túlságosan hosszú időt: 1978. szeptember elsejétől 1979. november 5-ig tartott. Előtte három nappal, 1979. november másodikán *A Kárpáti Igaz Szó* kitüntette kiváló újságírói munkásságáért. 1985-ben, hivatásos szobrász minősítése mellett már közíróként is szerepelt a *Sugaras utakon* című antológiában (Kárpáti Könyvkiadó). Második önálló könyve 71 évesen, 1995-ben látott napvilágot. *Az a régi nyár (történetek, jegyzetek, vallomások, rajzok)* címen a Kárpátaljai Magyar Könyvek sorozat 68. darabjaként az Intermix Kiadó gondozásában jelent meg. A naplószerű írások saját élményeit, visszaemlékezéseit tartalmazzák az élete különböző szakaszaiból, 1967-től 1983-ig.

A sokoldalú művésznő írói oldalát igyekszik majd megmutatni rövid feltárásom.

Kulcsszavak: huszadik század, Kárpátalja, sajtó, művészsors, identitás

Szabó Katalin

MNMKK Semmelweis Orvostörténeti Múzeum

Villám-tűzzel a kórok ellen: az elektromosság hőskora a gyógyításban

A 18. századi felfedezések egyik nagy élménye, a berzesség, azaz az elektromosság a 19. századtól követelt magának polgárjogot a gyógyító eljárások egyre színesedő palettáján. A gyógy mód kezdetben elsősorban az ideggyógyászatban talált teret magának, de érzéstelenítésre, sebészetben vérzéscsillapításra, égetésre is használták. A szemészetben a 19. század közepétől tört utat. Egy magyar szemész, a Szabadkán, majd Szegeden praktizáló Kiss György a szemészeti operációi során alkalmazta a galvanokautert, amivel sikeresen műtötte a déli vidékeken oly gyakori betegség, a trachoma vakságot okozó tüneteit. Munkássága a maga korában visszhangtalan maradt, csak a század végén figyelt fel életművére a legnagyobb magyar szemészek egyike, Csapodi István, aki Kissről úgy emlékezett meg, mint az első magyar orvosról, aki az elektromosságot felhasználta a szemészeti gyógy módok között.

Az élettudományok területén végrehajtott kísérletek, Galvani és később unokaöccse, Aldini kísérletei a művészetekre is hatást gyakoroltak. Ennek egyik eredménye Mary Wollstonecraft Shelley története, a Frankenstein, avagy a modern Prométheusz. A kísérletek érdekes módon a tévtanoknak is utat nyitottak, melyek egyik ismert képviselője Mesmer volt.

Előadásomban arra teszek kísérletet, hogy az elektromosság felfedezése körüli kísérletek bemutatásából felvázoljam a 18-19. századi orvostudomány és művészet viszonyát ehhez az új, lenyűgöző jelenséghez.

Kulcsszavak: szemészet, elektromosság, irodalom

Szalkainé Miseta Zsuzsanna
Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark

Vincze János cipésmester hagyatéka az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti
Emlékparkban

Vincze János, a 2017-ben elhunyt tömörkényi cipésmester műhelyét 2018. szeptember 26-28. között a Móra Ferenc Múzeum Néprajzi Osztálya és az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark szakmai csoportjának munkatársai közösen mérték fel és szállították el annak tárgianyagát. Az érintetlenül hagyott cipésműhely minden eszközét nagylelkűen felajánlotta fia, Vincze János, aki érzékletes leírásával ismertette a műhely szerepét a közösség életében. Az Emlékpark szabadtéri néprajzi gyűjteményében megvalósult kiállításba a dél-alföldi népi ipartörténet e jelentős mesterségének ránk maradt eszközkészletének számos eleme került a bőrvarrógéptől, speciális és egyszerű cipész eszközöktől, a bútorokon és kaptafákon át a faszegekig. Előadásom során elhangzanak a kiállítás kialakításának körülményei, valamint az újonnan érkezett eszközök és azok tervezett sorsa.

Kulcsszavak: cipésmesterség, Tömörkény, néprajz, ipartörténet

Szebenyi Tamás

SZTE BTK Régészeti Tanszék

Az importált római kerámia értelmezésének nehézségei a szarmata Barbaricumban: tanulságok Üllő 5–9. lelőhely leletanyagának feldolgozása kapcsán

Üllő 5–9. lelőhely (Pest vármegye) szarmata településének római eredetű kerámiaanyaga, a maga 3481 töredékével (2971 leltári tétel), a legnagyobb ilyen jellegű zárt leletegyüttest képezi a kutatástörténet jelen stádiumában (mennyiségi alapon a közölt településanyagokból Felgyő, Kettőshalmi-dűlő lelőhelyet említhetjük másodikként, 531 töredékkel). Az üllői leletanyag recens feldolgozása így joggal revideálhat olyan módszertani megközelítéseket, amelyek alapjaiban határozták meg az elmúlt évtizedek szarmata kutatásának szemléletmódját az importált kerámia adatsorainak kvantitatív és kvalitatív értelmezése során.

Elsődlegesen a leíró statisztika oldaláról kell megközelítenünk a problémakört, hiszen a nemzetközi szakirodalom normáinak megfelelően az alföldi kutatás is igyekezett százalékos értékek alkalmazásával objektív alapokra helyezni a különböző településanyagok komparatív analízisét. A leletegyüttesek típuspektrumának arányosított vizsgálata általánosságban a töredékszámokat veszi alapul, ám bizonyos edénytípusok (pl. Dressel 24/Zeast 90 típusú amphorák) felhívják a figyelmet ezek pontatlanságaira a valós edényszámok viszonylatában. Az üllői leletanyag töredezettségadatainak elemzése igazolhatja az előzetes feltételezést, miszerint a töredékszámok jobban reprezentálják az edények valós mennyiségét a tálformák, mint a korsóformák vagy az amphorák esetében. Ennek megfelelően kell újraértékelnünk a közlések jellegzetes, mennyiség alapján felállított sorrendiségeit.

Jelen sorok szerzője már 2015-ben megjelent tanulmányában is felhívta a figyelmet a nagyobb területet összefüggően vizsgáló adatsorok rendkívüli szórására, amely az import előfordulási arányát a teljes leletanyagokban 0,26–20% közé helyezi (mindez az importban lényegesen gazdagabb szlovákiai germán leletegyüttesekben mindössze 1,4–12,4%). Az üllői római kerámiaanyag a kiemelkedő abszolút tételszám ellenére (az idézett felgyői leletanyaghoz viszonyítva az arány 1:5) is csupán a leletanyag 1,29%-át fedi le, amely a barbaricum átlag (1–2,5%) alsó határszámához közelít. Az objektív kérdésfelvetés lehetőségét alighanem a feltárások és a lelőhelyek eredendő különbségei akadályozzák: Üllő 5–9. lelőhely esetében az import arányszámát a 3. század második felében meginduló fazekastelep termelése mesterségesen nyomja le, amely a kronológiai meghatározás nehézségei miatt nem különíthető el a római kerámia behozatalának 2. század végi, 3. század eleji csúcspontjával.

Az előadás keretein belül foglalkozom továbbá a leletanyag kronológiai meghatározásának kérdésével, amely a „kettős/hármas datálás” jelensége miatt nagyrészt a szarmata–római kereskedelem periodizációját leíró relatív kronológiai rendszer fázisain belül, csak a jelentősebb súlyponti eltolódások kijelölését tűzheti ki céljául. Újszerű szempontként kell beemelni a kutatásba a római kerámiaanyag beágyazottságának megítélését a helyi közösségek anyagi kultúrájában. Az üllői leletegyüttes, a barbár kerámika formavilágával tapasztalható nyilvánvaló egyezések mellett, egyértelműen egy erőteljesen szelektált spektrumot mutat. A valós keresleten alapuló kereskedelmi termék jelleget igazolhatja a bevonatos áru (Glanztonware) arányszámainak összevetése: az Üllő 5–9. lelőhelyen 91,5%-os arányban jelen lévő típus a provinciális fazekasműhelyek gyártási programjában mindössze 1,6–19,1%-ot tesz ki!

Kulcsszavak: szarmata Barbaricum; szarmata–római kereskedelem; import kerámia

Tiszai Rebeka

Móra Ferenc Múzeum

Restaurátori megfigyelések Zoltánfy István festéstechnikai megoldásai kapcsán

Zoltánfy István a hatvanas évektől alkotó szegedi festő, már életében elismerték munkáit. A Tömörkény István Művészeti Szakközépiskola művész tanáráként ismerik sokan, sok kiállításon szerepelt műveivel. 1988-ban bekövetkezett haláláig alkotott.

Zoltánfy a modern irányzatok tanulmányozása mellett sokat foglalkozott a korareneszánsz festéssel. A részletes, letisztult ábrázolás, kimért kompozíció, világos színek jellemzik festményeit. Ecsetkezelése rajzos, száraz. Festményei komponálása és technikai megvalósítása a középkori és korareneszánsz oltárképek alapos ismeretét feltételezik. Visszaemlékezések és interjúk is megerősítik ezirányú érdeklődését. Témaválasztása nem szokványos, hiszen a 70-es évek egyházellenes mentalitása áthatott mindent, ő mégis sokszor bibliai utalásokat használt címadásban, illetve képi ábrázolásában.

Az előadásban Zoltánfy István festéstechnikai megoldásaira keressük a választ restaurátori megfigyelések alapján. Anyaghasználata és festői praktikái néhány jelenleg kiállított alkotásán keresztül kerülnek bemutatásra.

Kulcsszavak: kortárs festészet, festéstechnika

Tóth István

Móra Ferenc Múzeum

Újabb adatok Letzter Lázár fényképész életéhez és munkásságához

A szegedi fényírás egyik legkiemelkedőbb alakja Letzter Lázár, aki meghatározta a város fényképészeti életét az 1870-80-as években, illetve utána is, hiszen tanítványai a technikáját tovább vitték, mint például Keglovich Emil. Nem csak Szeged városában, hanem a Magyar Királyság-szerte rendelkezett műtermekkel, illetve többször indult körutakra az államhatárokon túlra. Az eddigi legteljesebb életrajz megírása Tésikné Knotik Mártához köthető, melyet az előadásom is alapul vesz. Erre alapozva kívánok új adatokat közölni, melyek kiegészítik az életrajzot. Szó esik a kezdeti éveiről, körútjairól, Szegedre történő költözéséről, Societé française de photographie tagságáról és arról, hogy merre is kell keresnünk őt az 1884. évi árverés és végrehajtás után.

Kulcsszavak: Letzter Lázár, fotográfia, történelem, fényképészet-történet

Ujszászi Róbert

Móra Ferenc Múzeum

Megjegyzések a XI. századi hercegi denárok kérdéséhez

A XI. századi hercegi pénzveréssel kapcsolatban számos kérdés vetődött föl az elmúlt harmadfélszáz év kutatásában. Ezek legtöbbször máig sem lehetett kielégítő választ adni. Előadásomban a kérdés történeti kereteinek vázlatos ismertetése mellett az éremanyag elemzéséből stiláris és kronológiai következtetések levonása mellett természettudományos vizsgálatok módszereire is támaszkodom. A XRF mérések elemzéséből igyekszem a kor pénzverésében elhelyezni a hercegi vereteket, s törekszem megválaszolni több olyan évszázados kérdést is, amelyek régóta feszítik a korszakkal foglalkozó kutatókat. Nevezetesen: a hercegi veretek a királyiakkal azonos verdében készültek-e, s hol működött ez a verde? Milyen különbségek és/vagy hasonlóságok vannak a királyi és hercegi veretek között anyagukat tekintve? A hercegekkel párhuzamosan uralkodó királyok mely vereteihez állnak közel a dukátusból származó veretek.

Kulcsszavak: pénzverés, hercegi, dukátus, XI. század

Vágfalvi Zoltán Csaba

SZTE Jelenkortörténeti és Összehasonlító Történettudományi Doktori Program

Az elképzelt szervezettség összeomlása. Katolikus egyesületek 1919-ben

Mire 1919. március 21., a Tanácsköztársaság hatalomátvétele súlyos próbatétel elé állította a magyarországi katolikus közösségeket, szertefoszlott a remény, hogy a vesztes háború után széles összefogással, a kereszténység erkölcsi erejét latba vetve megoldható a társadalom sokrétű válsága. Az előző hónapokban a katolikus egyesületek egyházuk iránymutatását követve segíteni igyekeztek a Károlyi-, majd a Berinkey-kormány törekvéseit mindaddig, amíg e törekvések vállalhatatlannak nem bizonyultak a katolicizmus számára. Ekkor megkezdődött egyfajta leválás a politikai rendszerről, bár az 1918 októberében hatalomra jutott erőkkel soha nem volt felhőtlen a viszony. Ez a leválás az egyesületek számára részben háttérbe vonulásba, kivárásba torkollott, más esetekben kormánybírálatba, már-már ellenforradalmi érzületbe fordult. Formálódott, de nem öltött testet az elégedetlenség, nem mutatkozott széles, jól megvilágított kiút az ország sanyarú politikai, gazdasági és nemzetközi helyzetéből.

Az 1880-as évektől a katolikusok az elpusztításukra szövetkezett erőket, törekvéseket vizionáltak, amelyek ellen látványos harcot vívtak. Százzszám alakultak a hitbuzgalmi és társadalmi célú egyesületek a hit erősítésére, a polgári állam szekularizáló törekvéseinek ellensúlyozására, a liberalizmus, a szabadkőművesség, a szociáldemokrácia elleni küzdelemre. Amikor a Tanácsköztársasággal megérkezett a valódi veszedelem, a tömérdek kör, egyesület, szövetség javarészt tehetetlenül állt a következő 133 nap eseményei előtt. Ahelyett, hogy az előző évtizedekben látszólag agyonszervezett magyar katolikus közösség képes lett volna egységes célok mentén erőt felmutatni, a társulatok javarészt darabokra hullottak, szétszéledtek, kudarcot vallottak. Egyházi előljárók, papok, szerzetesek, apácák és nem utolsósorban a hívek helyállását sok ezer oldalnyi forrás őrzi, de a vallásos egyesületek többsége elveszítette szervezett jellegét. Még részben Szegeden is, ahová pedig nem terjedt ki a népbiztosok hatalma.

Kulcsszavak: római katolikus egyház, egyesületek, Tanácsköztársaság

Vámos Gabriella
MNMKK Semmelweis Orvostörténeti Múzeum

Az offertól a pamoda kendőig – az MNMKK Semmelweis Orvostörténeti Múzeum népi gyógyászati gyűjteménye

A népi gyógyászat összetett tudásrendszeréhez tartozó tárgyak gyűjtése nem volt magától értetődő az 1965-ben megnyílt Semmelweis Orvostörténeti Múzeum (SOM) esetében. Annak ellenére, hogy az intézmény elődjének tekintett orvostörténeti könyvtárhoz már korábban is érkezett egy-egy népi gyógyászattal kapcsolatos anyag, csak 1963-ban, Bencze József (1893–1970) hatására fogalmazódott meg az a gondolat, hogy „a népi orvoslásra vonatkozó anyagok elhelyezésére, kiállítására is gondolnunk kell.” Bencze javaslatát megfogadva, a múzeum munkatársai tanulmányutakra indultak, és a román orvostörténész, Lucian Valeriu Bologa (1892–1971) segítségét és útmutatását kérve elkezdtek a népi gyógyászat körébe tartozó tárgyak felkutatását és gyűjtését. Ennek hatására létrejött a SOM két olyan szakgyűjteménye, ahová a hazai és a külföldi népi gyógyászat tárgyai kerültek az évtizedek során.

Előadásom célja, hogy áttekintést adjak az MNMKK SOM egykori munkatársai által gyűjtött népi gyógyászati tárgyak történetéről, emellett szeretnék kitérni arra is, hogy az említett témakör milyen kontextusban került bemutatásra az intézményben látható állandó kiállításban.

Kulcsszavak: Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, népi gyógyászat, Bencze József, Lucian Valeriu Bologa

Vincze Gábor

Tornyai János Múzeum, Könyvtár és Közművelődési Központ Emlékpont

Egy 1950-ben kivégzett csendőr százados esete

Dr. Bánki László 1935-ben jelentkezett a csendőrséghez (előtte a honvédségnél szolgált, mint főhadnagy). A csendőriskola elvégzése után több csendőrszárnynál szolgált. 1939-ben a kárpátaljai nyomozó alosztályhoz vezényelték. Ezt követően több kommunistaellenes nyomozásban vett részt. 1945-ben szovjet hadifogságba került, ahonnan 1947-ben szabadult. Hazatérése után letartóztatták. A hírhedt dr. Tutsek Gusztáv-vezette bíróság 1950-ben – a kommunistaellenes nyomozásokban történt részvétele miatt – halálra ítélte és kivégezték.

Kulcsszavak: Dr. Bánki László, csendőrség

Vona Zoltán

Rendőrmúzeum

A Rózsa Sándor koponyáján végzett vizsgálatok eredményei

Rózsa Sándor a mai napig a legismertebb dél-alföldi betyárvezér. Kalandos életét a legtöbben ismerik, azonban haláláról és testének ezutáni sorsáról már kevesebben tudnak. Végső nyughelye Szamosújváron található, a haramia koponyáját azonban nem temették a sírba. A korszaknak volt egy sajátos tudományos irányzata, melyet kriminálantropológiának hívtak. Az irányzatot követő szakemberek összefüggéseket igyekeztek találni a bűnözői hajlam kialakulása és bizonyos testi jegyek között. A kor egyik legnagyobb magyar bűnözőjének koponyája emiatt Budapestre került, ahol különböző vizsgálatoknak vetették azt alá. Előadásomból kiderül, hogy a koponya milyen kalandos utat járt be napjainkig, illetve az is, hogy a kriminálantropológusok milyen meglátásokkal éltek Rózsa Sándorról a vizsgálatokat követően.

Kulcsszavak: Rózsa Sándor, koponya, kriminálantropológia, betyár

